

Procedure voor ethische toetsing van onderwijsgebonden onderzoek in klassikaal onderwijs¹

**Commissie Ethiek
Faculteit der Geesteswetenschappen
Universiteit van Amsterdam**

07-02-2025

Inleiding

Al het onderzoek in de faculteit waarbij deelnemers betrokken zijn (tests, vragenlijsten, interviews, observaties) en/of waarin persoonsgegevens worden verwerkt dient ter goedkeuring te worden voorgelegd aan de Commissie Ethiek, zo ook het onderzoek uitgevoerd door een student als onderdeel van een cursus (onderwijsgebonden onderzoek).

De Commissie Ethiek toetst ieder afzonderlijk onderzoek waarin met deelnemers en/of persoonsgegevens wordt gewerkt en ziet er op toe dat het voldoet aan de richtlijnen rondom ethiek en AVG. Het onderzoek dient te zijn goedgekeurd door de Commissie Ethiek **voorafgaand** aan de uitvoering. Wanneer niet met deelnemers en/of persoonsgegevens wordt gewerkt, is toetsing door de Commissie Ethiek niet vereist.

Uitzonderingspositie klassikaal onderwijsgebonden onderzoek

In een aantal opleidingen aan de Faculteit der Geesteswetenschappen dienen studenten als onderdeel van een cursus onderzoek uit te voeren waar deelnemers bij betrokken zijn en/of waarbij persoonsgegevens worden verwerkt.

Het Dagelijks Bestuur heeft op advies van de Commissie Ethiek besloten om voor klassikaal onderwijsgebonden onderzoek de werkwijze te vereenvoudigen en in plaats van individuele aanvragen voor ieder los onderzoek onder strikte voorwaarden een overkoepelende parapluaanvraag, ingediend door de docent, mogelijk te maken.

De voorwaarden voor een parapluaanvraag zijn:

- de deelnemers zijn wilsbekwaam en 16 jaar of ouder;
- de deelnemers behoren niet tot een kwetsbare groep;
- er is geen sprake van misleiding, mogelijk ongemak of mogelijke schadelijke effecten;
- er is geen risico op toevalsbevindingen;
- er wordt gebruik gemaakt van de standaardformulieren voor de informatiebrochure en het toestemmingsformulier.

De docent legt bijtijds de overkoepelende aanvraag ter goedkeuring van het onderwijsgebonden onderzoek, inclusief de sjabloonformulieren voor de informatiebrochure en het

¹ Herziene versie van de Procedure voor ethische toetsing van onderwijsgebonden onderzoek in klassikaal onderwijs vastgesteld op 18 juli 2023 en de Procedure voor ethische toetsing van onderwijsgebonden onderzoek in klassikaal Bachelor onderwijs vastgesteld op 20 oktober 2020.

toestemmingsformulier, voor aan de Commissie Ethiek. De docent geeft aan wat de onderwerpen van het onderzoek zullen zijn, welke methoden worden gebruikt en welke criteria gebruikt zullen worden bij de selectie van deelnemers en vult alle gegevens in die in de Research Management Services-portal gevraagd worden m.b.t. ethiek en gegevensbescherming (AVG).

Na goedkeuring van de overkoepelende aanvraag is de docent verantwoordelijk voor het controleren van de individuele onderzoeksvorstellen, informatiebrochures en toestemmingsformulieren van de studenten. Het overkoepelende onderzoeksvorstel en de sjabloonformulieren voor de informatiebrochure en het toestemmingsformulier dienen nauwgezet gevolgd te worden bij uiteindelijke individuele onderzoeksvorstellen en formulieren die verstrekt zullen worden aan de deelnemers waarin de formulering is aangepast aan het specifieke onderzoek.

De docent instrueert de studenten over aspecten van ethiek en AVG in het onderzoek (zie bijgesloten Instructie Ethiek en AVG) waaronder het bewaren van privacygevoelige informatie door de studenten (o.a. verplichte encryptie van USB-sticks/laptops) en het verwijderen van persoonsgegevens van hun computer of telefoon zodra het onderzoek is afgerond.

Studenten dienen in hun verslag te rapporteren over hoe zij hebben gewerkt volgens de ethiek- en AVG-richtlijnen en dienen schriftelijk te verklaren dat zij na afronding van het onderzoek de persoonsgegevens hebben verwijderd van hun computer of telefoon.

Klassikaal onderwijsgebonden onderzoek met bijzondere persoonsgegevens

De parapluaanvraagprocedure mag ter uitzondering ook gebruikt worden voor projecten waarin bijzondere persoonsgegevens² verwerkt worden. Het verwerken van bijzondere persoonsgegevens moet zo veel mogelijk beperkt worden, en de methodes en het aantal deelnemers of betrokkenen moeten bij aanvraag volledig duidelijk zijn. De aanvrager (de docent) moet zich ervan bewust zijn dat aanvullende veiligheidsmaatregelen nodig kunnen zijn en dat deze tijdens de privacy review besproken worden. Verder zullen de beoordelaren om een persoonlijk gesprek kunnen vragen voordat het project kan worden goedgekeurd. De Commissie Ethiek vertrouwt erop dat de verantwoordelijke docent projecten met bijzondere persoonsgegevens extra in de gaten houdt. De Commissie Ethiek mag bij twijfel altijd beslissen dat een projectvoorstel waarin bijzondere persoonsgegevens verwerkt worden niet geschikt is voor de parapluaanvraagprocedure. In dit geval kan alsnog apart goedkeuring per sub-project worden aangevraagd.

Nota bene:

- Als de gegevens die worden verzameld tijdens de cursus worden gebruikt voor een scriptie, is de goedkeuring van de Commissie Ethiek alleen geldig voor de reeds verzamelde gegevens. Voor het verzamelen van evt. additionele informatie voor het scriptieproject is een individuele aanvraag voor goedkeuring van de Commissie Ethiek nodig.
- Zolang de cursus hetzelfde blijft (methode, deelnemer-groepen, soort van data die verzameld worden, etc.), is het niet nodig bij herhaling van het vak opnieuw goedkeuring aan te vragen bij de Commissie Ethiek.

² Bijzondere persoonsgegevens zijn volgens de AVG ras of etnische afkomst, politieke voorkeur, religieuze of levensbeschouwelijke overtuigingen, lidmaatschap van een vakbond, gezondheid, seksueel gedrag of seksuele gerichtheid, genetische gegevens, biometrische gegevens (bedoeld voor de unieke identificatie van een persoon).

Instructie Ethiek en AVG

Check voor de laatste versie altijd <https://aihr.uva.nl/about-aihr/ethics-committee/ethics-committee.html>

Inleiding

De Commissie Ethiek FGw bewaakt de criteria voor ethisch handelen voor al het onderzoek aan de Faculteit Geesteswetenschappen waaraan personen deelnemen.

Wanneer je voor je onderzoek werkt met *deelnemers*, bijv. wanneer je interviews of vragenlijsten afneemt of observaties gaat doen, en/of als je werkt met *persoonsgegevens*, d.w.z. informatie die te herleiden is naar een persoon, heb je goedkeuring van de Commissie Ethiek nodig voordat je met je onderzoek begint.

Wanneer je werkt met *persoonsgegevens* is bovendien de AVG van toepassing en zijn er voorwaarden waar je aan moet voldoen om AVG-proof – en dus ethisch – te werken.

Ethiek

De volgende punten zijn van belang als je werkt met deelnemers:

- Deelnemers: gaat het om wilsbekwame volwassenen of om een kwetsbare groep (<16jaar, wilsonbekwaam, sociaal kwetsbaar)?
- Selectiemethode: voelen deelnemers zich mogelijk onder druk gezet om deel te nemen (sociaal, financieel)?
- Vrijwillige deelname: kunnen deelnemers vrijelijk kiezen om mee te doen en altijd stoppen met deelnemen zonder nadelige gevolgen?
- Schadelijke effecten: heeft deelname bijv. negatief effect op je baan als je baas het hoort?
- Onverwachte resultaten: is bijv. op een scan te zien dat iemand misschien een tumor heeft of blijkt dat iemand iets illegaals heeft gedaan, wat doe je dan?
- Oncomfortabel onderzoek: wordt er bijv. naar emotionele herinneringen gevraagd of worden er vervelende elektroden op je hoofd geplakt (bijv. bij EEG onderzoek)?
- Anonimiteit en privacy: blijven de deelnemers anoniem of worden pseudoniemen gebruikt of is de deelnemer akkoord met het bekend maken van zijn/haar identiteit?
- Misleiding: soms kun je van te voren niet zeggen waar het onderzoek over gaat omdat anders het resultaat mogelijk wordt beïnvloed. In zulk soort gevallen moet je deelnemers achteraf op de hoogte stellen.
- Informatiebrochure en toestemmingsformulier: informatie en toestemming zijn essentieel bij onderzoek met deelnemers! Het gaat erom dat deelnemers van te voren precies weten wat er gaat gebeuren en waar zij nu precies toestemming voor geven.

AVG

Wat is de AVG?

De Algemene Verordening Gegevensbescherming is een Europese verordening die de regels voor de verwerking van persoonsgegevens door particulieren, bedrijven en overheidsinstanties in de hele Europese Unie standaardiseert. Met de AVG kent de Europese Unie één privacywet.

De AVG is van kracht sinds 25 mei 2018.

Wat zijn persoonsgegevens?

Persoonsgegevens zijn alle gegevens die direct of indirect, alleen of in combinatie te herleiden zijn naar een natuurlijk persoon. Deze gegevens kunnen bestaan uit tekst, beeld en geluid. De definitie "natuurlijke persoon" sluit rechtspersonen en overledenen uit. Persoonsgegevens zijn:

- Naam
- Adres

- Telefoonnummer
- E-mail
- Leeftijd / geboortedatum
- Gender
- Opleiding
- Beroep
- IP-adres
- Gezichtsafbeeldingen / audio- / video-opnames

Dan zijn er ook nog bijzondere persoonsgegevens. Dit is zeer gevoelige informatie waar je uiterst zorgvuldig mee om moet gaan.

- Godsdienst of levensovertuiging
- Ras / etnische achtergrond
- Politieke voorkeur
- Gezondheid
- Seksuele leven
- Biometrische gegevens
- Genetische gegevens
- Lidmaatschap van een vakbond
- Strafrechtelijk verleden

Als je bijzondere persoonsgegevens gaat gebruiken neem dan contact op met de datasteward (datasteward-fgw@uva.nl) vanwege aanvullende maatregelen. Als je onderzoek doet met kwetsbare groepen en/of je bijzondere persoonsgegevens gaat verwerken, kan het zijn dat er een workshop met de onderzoeker(s) en de privacy officer wordt gedaan, een zogeheten Data Protection Impact Assessment (DPIA). Hiermee kun je de juiste maatregelen afstemmen om de privacy van je deelnemers te waarborgen.

Dan is er nog het BSN. Dat mag alleen in wettelijk bepaalde situaties gebruikt worden. Onderzoek valt hier niet onder, m.a.w. je mag voor je onderzoek nooit een BSN vragen aan je deelnemers.

Wat betekent “verwerking van persoonsgegevens” precies?

Onder het ‘verwerken’ van persoonsgegevens valt alles wat je als onderzoeker met die gegevens doet of door een ander laat doen: binnenhalen, opslaan, bewaren, analyseren, anonimiseren, aan anderen laten zien, publiceren.

Mag ik met persoonsgegevens werken en zo ja hoe?

Voordat je gaat werken met persoonsgegevens, maak je twee belangrijke afwegingen:

1. Mag ik de persoonsgegevens verwerken?
2. En zo ja, hoe verwerk ik de persoonsgegevens op een zorgvuldige manier?

Voor stap 1 heb je nodig:

A. een **concreet doel** voor de verwerking (bv: het vragen van een email adres om een deelnemer concrete informatie toe te kunnen sturen) en

B. een (juridische) **grondslag** voor de verwerking.

De juridische grondslag voor onderzoek is Toestemming of in een *zeer uitzonderlijk* geval Algemeen belang (het belang van de UvA om haar wettelijke taak (onderzoek) uit te voeren afgewogen tegen het recht op privacy van de deelnemer). Neem contact op met de privacy officer (privacy-fgw@uva.nl) als je de grondslag algemeen belang wilt gebruiken.

Wanneer je toestemming vraagt aan je deelnemers, ben je verplicht ze goed te informeren m.b.v. een informatiebrief zodat zij weten waar ze nu precies goedkeuring voor geven.

Actieve goedkeuring (dus geen voorafingevulde vakjes!) is nodig voor:

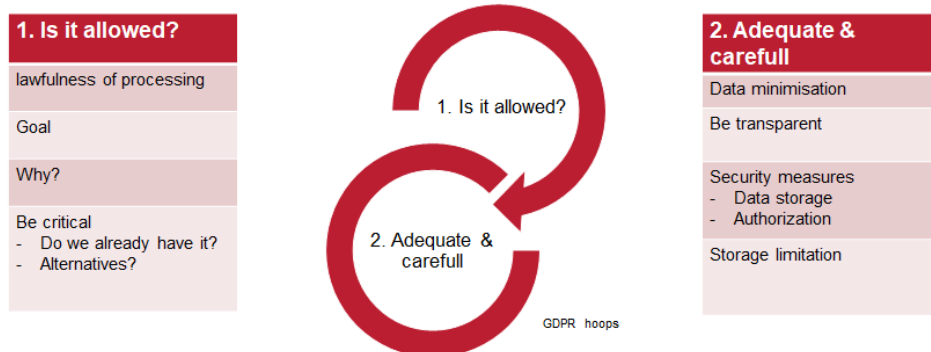
- deelname (ook bij anoniem onderzoek);
- opnames (zowel audio als video);
- persoonsgegevens delen met derden.

Alleen als er én een concreet doel is én een grondslag, mag je de persoonsgegevens verwerken.

Na voltooiing van stap 1 gaat het bij stap 2 om **de manier waarop je de persoonsgegevens verwerkt**. Denk daarbij aan:

- Niet meer gegevens opvragen dan nodig is voor het doel
Dataminimalisatie; need to know NIET nice to know.
- Gegevens veilig opslaan
 - zorg voor een veilige opslagplaats – bij voorkeur UvA opslag en in de cloud (geen Dropbox of GoogleDrive), haal data zo snel mogelijk van mobiele apparaten af;
 - gebruik naast een wachtwoord ook encryptie (bv. Verascrypt), zéker op mobiele apparaten;
 - scheid contactgegevens van onderzoeksgegevens;
 - anonimiseer je data zo snel mogelijk (de link met de deelnemer wordt onherroepelijk verbroken – OOK de onderzoeker weet dan niet meer wie wie is!) of als dat niet kan, pseudonimiseer je data (de deelnemer is terug te vinden m.b.v. een sleutel – gebruik encryptie voor het bestand met de pseudonimisatie-sleutel en sla deze op een andere plek op dan de onderzoeksgegevens).
- Toegang tot de gegevens goed regelen (autorisaties).
- Concrete bewaartermijnen vaststellen (voor persoonsgegevens: zo kort mogelijk, verwijderen zodra ze niet meer nodig zijn (dataminimalisatie), voor anonieme data: de standaardbewaartermijn in de Geesteswetenschappen is 10 jaar).
- Verwerkingsovereenkomsten afsluiten als je persoonsgegevens deelt met anderen of door anderen laat bewerken. Laat studentassistenten een geheimhoudingsverklaring tekenen.

Considerations when using personal data

En nu?

Heel kort samengevat, wanneer je werkt met deelnemers heb je goedkeuring van de Commissie Ethiek nodig voordat je met je onderzoek begint en wanneer je werkt met persoonsgegevens is de AVG van toepassing. De AVG vereist dan registratie van je project. Beide kan worden geregeld via de Research Management Services (RMS) portal. De RMS-portal is te vinden op

<https://rms.uva.nl/servicedesk/customer/portal/6>. Met je UvAnetID en de 2-factorauthenticatie kun je inloggen. Daar kun je een nieuw project aanmaken en vervolgens de vragen in de Ethics Review en de Privacy Protection Review beantwoorden.

BA- en MA-studenten kunnen niet zelf een aanvraag indienen. De docent/begeleider is de verantwoordelijk onderzoeker en hij/zij moet de aanvraag indienen in de portal. De student kan de aanvraag echter wel helemaal voorbereiden. De persoon die het project in de portal heeft gecreëerd, dit kan zowel de docent/begeleider als de student zijn, voegt de ander toe aan het project zodat die persoon het project ook kan inzien/bewerken/indienen. Voordat je iemand aan een project kan toevoegen, moet die persoon ooit een keer bij RMS hebben ingelogd. Zodra het project is gecreëerd, kan de student de vragen van de Ethics Review en de Privacy Protection Review invullen en de informatiebrochure en het toestemmingsformulier uploaden. Wanneer dat is gedaan controleert de docent/begeleider de aanvraag en dient 'm in als alles akkoord is.

Om vertraging te voorkomen is het belangrijk dat de standaardinformatiebrochure en het standaardtoestemmingsformulier, te vinden op de [Commissie Ethiek website](#), goed zijn aangepast aan het project en onderling goed op elkaar zijn afgestemd (bijv. geen pseudonimisatie in een formulier en anonimisatie in de ander). Een onvolledige aanvraag of een aanvraag ingediend door de student kan niet door de Commissie Ethiek worden beoordeeld en zal worden teruggestuurd.

Voor meer informatie:

[Commissie Ethiek website](#)

[Research Data Management at AIHR](#)

Voor medewerkers:

[De AVG en onderzoek aan de UvA](#)

[Veelgestelde vragen over de AVG en onderzoek](#)

[Veelgestelde vragen over social media en onderzoek](#)